

Inwentarz Stylów Tożsamości (ISI) Michaela D. Berzonsky'ego – dane psychometryczne polskiej adaptacji kwestionariusza

ALICJA SENEJKO

Instytut Psychologii (WNHiP)
Uniwersytet Wrocławski
Wrocław

STRESZCZENIE

Artykuł zawiera dane psychometryczne polskiej adaptacji metody Michaela Berzonsky'ego diagnozującej style tożsamości i zaangażowanie – Inwentarza Stylu Tożsamości – ISI (*Identity Style Inventory*). Metoda ta jest obecnie dostępna w dwóch wersjach: starszej, ISI3 (adaptacja polska A. Senejko), oraz najnowszej, ISI4 (adaptacja polska A. Senejko, E. Okręglicka-Forysiak). Artykuł zawiera dane psychometryczne dotyczące stabilności bezwzględnej, mocy dyskryminacyjnej pozycji oraz analizy czynnikowej zarówno dla wersji ISI3, jak i ISI4 kwestionariusza ISI. Dane psychometryczne metody poprzeczono krótką charakterystyką modelu teoretycznego, na podstawie którego opracowano inwentarz ISI.

Słowa kluczowe: style tożsamości, polska adaptacja ISI, dane psychometryczne

WPROWADZENIE – TRADYCJA ANALIZOWANIA TOŻSAMOŚCI NA GRUNCIE PSYCHOLOGII

Inwentarz tożsamości Michaela Berzonsky'ego opiera się na modelu społeczno-poznawczym przetwarzania informacji. Na gruncie psychologii społecznej model ten nawiązuje do tradycji analizowania osobowości w kategoriach teorii „ja”, co będzie przedmiotem dalszej analizy. Z kolei w ramach psychologii rozwojowej

ujęcie Berzonsky'ego mieści się w obszarze „wpływów” Eriksonowskich. Tożsamość, zdaniem Erika Eriksona – wymiar osobowości decydujący o stopniu jej zintegrowania – nie jest łatwa do diagnozy, czego konsekwencją jest istnienie niewielu narzędzi badawczych ukierunkowanych na określenie u jednostki tego aspektu osobowości. Dzieje się tak głównie ze względu na trudności z operacjonalizacją samej kategorii „tożsamość”. Sam Erikson (1980) używa kategorii „tożsamość” w kilku znaczeniach: 1) świadomy sens tożsamości indywidualnej (*conscious sense of individual identity*), 2) nieświadome dążenie do ciągłości charakteru jednostki (*unconscious striving for a continuity of personal character*), 3) główne kryterium dla czynności, za pośrednictwem których dokonuje się syntezy „ja” (*ego synthesis*), 4) podtrzymywanie wewnętrznej solidarności z grupowymi wartościami i tożsamościami (*solidarity with a groups' ideals and identities*). A zatem Erikson przyznaje, że ta kategoria jest niejednoznaczna, niemniej wielokrotnie podkreśla ważną rolę podejmowania problemu kształtowania tożsamości dla zrozumienia procesów rozwojowych w różnych okresach życia jednostki, zwłaszcza w adolescencji (Erikson 1968, 1974, 1980).

Mimo iż niektórzy autorzy wypominają Eriksonowi ten brak operacjonalizacji i ściślejszego zdefiniowania kategorii „tożsamość”, zaś kontynuatorom Eriksonowskiego podejścia do zagadnień tożsamości – odbie-

ganie z kolei w swoich modelach od założeń samego Eriksona (zob. na przykład Van Hoof, 1999; Rattansi, Phoenix, 1997), problem kształtowania tożsamości rozpatruje się zwykle na podstawie kilku przyjętych modeli (do których można zaliczyć ujęcie Berzonsky'ego), niesprzecznych wobec siebie, rozwijających myśl Eriksona (Marcia, 1966; Berzonsky, Adams, 1999; Waterman, 1999).

ROZWÓJ I KONKRETYZACJA ZAŁOŻEŃ DOTYCZĄCYCH KSZTAŁTOWANIA TOŻSAMOŚCI

Najbardziej popularną operacjonalizacją założeń Eriksona jest model Jamesa Marcii (1966, 1980). Przytoczę krótko podstawowe jego założenia, gdyż i do nich nawiązuje również w swoim ujęciu Berzonsky. Zdaniem Marcii, tożsamość indywidualna nie jest ani poczuciem (*sense*), ani postawą (*attitude*), lecz strukturą „ja” (*self-structure*), „wewnętrzna, dynamiczna organizacja potrzeb, dążeń, możliwości, nadziei i wierzeń oraz historii indywidualnej” (Marcia, 1980, s. 159). Jak twierdzi autor, im lepiej struktura ta jest rozwinięta, tym bardziej człowiek zdaje sobie sprawę zarówno ze swojej niepowtarzalności, jak i podobieństwa do innych. I odwrotnie: im ta struktura jest słabiej rozwinięta, tym większego chaosu i niejasności doświadcza jednostka w zakresie wyróżniania siebie spośród innych, w związku z czym musi polegać na zewnętrznych źródłach oceny siebie. Marcia zakładał, że proces kształtowania się tożsamości zaczyna się wraz z różnicowaniem się „ja” od obiektu w niemowlęctwie, kończy zaś na ostatecznej integracji w późnej dorosłości. Tożsamość, jego zdaniem, buduje się stopniowo poprzez podejmowanie przez podmiot minimum trzech kwestii – „zrębów” tożsamości: orientacji seksualnej (*sexual orientation*), ideologicznej (*ideological stance*) i zawodowej (*vocational direction*).

Autor wyróżnił cztery statusy tożsamości, adekwatnie do przyjętych dwóch kryteriów: 1) eksploracja (określana też jako kryzys) i 2) zaangażowanie. Eksploracja odnosi się do psychologicznego procesu pogłębiania samo-

świadomości drogą sprawdzania (rozpatrywania) alternatywnych rozwiązań, eksperymentowania zarówno z sobą, jak i z otoczeniem, po to, aby lepiej poznać własne możliwości i preferencje, co niejednokrotnie przyczynia się do subiektywnego dyskomfortu (kryzysu), prowadzącego do rewizji postaw, przekonań, wartości, relacji społecznych. Z kolei zaangażowanie obejmuje osobiście sformułowane plany i cele, wartości, przekonania, które dostarczają jednostce, jej życiu – celu, znaczenia oraz kierunku (Marcia, 1980; Adams, Abraham, Markstrom, 2000).

Biorąc pod uwagę wyróżnione kryteria oraz dwa obszary aktywności życiowej: ideologiczny (orientacja religijna i polityczna) oraz zawodowy, Marcia scharakteryzował wyróżnione przez siebie statusy tożsamości (Archer, Waterman, 1983; Adams, Abraham, Markstrom, 2000).

Tożsamość dojrzała, osiągnięta (*identity achievement*) – charakteryzuje osoby, które doświadczyły eksploracji oraz są włączone w podejmowanie celów szkolno-zawodowych i ideologicznych (aktualne zaangażowanie po eksploracji, po kryzysie).

Tożsamość lustrzana, przejęta (*foreclosure*) – dotyczy osób zaangażowanych w realizację celów zarówno ideologicznych, jak i zawodowych, które jednak zostały raczej wytyczone przez rodziców, niż stanowią rezultat własnej eksploracji podmiotu. Tożsamość lustrzana jest zwodnicza, nieprawdziwa (*deceptive*) – oparta na „ja” publicznym, a nie na „ja” prywatnym (zaangażowanie bez eksploracji).

Tożsamość dyfuzyjna (*identity diffusion, confusion*) – charakteryzuje osoby, które nie ustanowiły zaangażowań w podstawowych obszarach ich aktywności życiowej lub wręcz unikają podejmowania decyzji niezależnie od tego, czy doświadczyły, czy też nie – eksploracji (kryzysu) [eksploracja (kryzys) obecna lub nie, brak zaangażowania] (szerzej na ten temat zob. Oleszkowicz, Senejko, 2011).

Niektórzy autorzy (np. Van Hoof, 1999; Rattansi, Phoenix, 1997) podważają sens kontynuowania badań w paradygmacie statusów tożsamości w ujęciu Marcii, zwłaszcza protestują przeciwko ograniczaniu tego modelu do

rozwojowego okresu adolescencji, skoro, jak pokazują wyniki większości badań, znacznie mniej niż połowa starszych adolescentów osiąga status tożsamości osiągniętej, z czego autorzy wyprowadzają słuszne wnioski, że proces kształtowania tożsamości może trwać przez całe życie, a na pewno w okresie następującym po adolescencji, czyli we wczesnej dorosłości. Zwraca się również uwagę na sfery kształtowania tożsamości nieuwzględnione czy też słabo uwzględnione w modelach Eriksona i Marcii, na przykład relacji intymnych, interpersonalnych, rodzinnych, oraz sfery odnoszące się do zmian związanych z szerszym kontekstem społecznym (na przykład problem globalizacji czy społeczeństw postmodernistycznych).

Powyzsze wątpliwości skłoniły niektórych współczesnych badaczy (Côté, Kurtinesa, Messusa, Grotevanta i Adamsa, Berzonsky'ego, Watermana) do sformułowania własnych modeli, opisujących specyfikę kształtowania tożsamości. Większość z nich opiera się jednak na koncepcji Marcii, stanowiąc *de facto* rozszerzenie jego modelu na obszary nierozpatrywane przez autora, na przykład stosunki interpersonalne czy relacje z rodzicami. Dwie z wymienionych wyżej koncepcji zasługują jednak na uwagę, gdyż stanowią nową propozycję podejścia do zagadnień kształtowania tożsamości. Są to: koncepcja Alana S. Watermana osobowej wyrazistości przejawiania się tożsamości (*Personally Expressive Identity Functioning*) oraz Michaela Berzonsky'ego model stylu tożsamości (*The Identity Style Paradigm*). Waterman (1999) traktuje tożsamość jako prawdziwe „ja”, *daimon*, które należy rozpoznać (za pomocą zarówno intuicyjnego, jak i racjonalnego poziomu regulacji poznawczej, jak opisuje je Epstein) i żyć zgodnie z nim, dokonując właściwych dla siebie, czyli dla swego prawdziwego „ja”, wyborów i zaangażowań (*personally expressive identity choices*). Z kolei Berzonsky (1992) rozwija paradygmat stylów tożsamości z perspektywy konstruktywistyczno-społecznej, akcentując różnice w zakresie procesów przetwarzania informacji odnoszących się do „ja”: jej ewaluacji, organizacji i wykorzystania. Model ten stanowił dla autora bazę teoretyczną dla opra-

cowania na jego podstawie inwentarza stylu tożsamości ISI, dlatego też to na nim skupimy uwagę i poprzedzimy charakterystykę metody w jej dwóch wersjach, ISI3 oraz ISI4, krótką analizą tego ujęcia.

STYLE KSZTAŁTOWANIA TOŻSAMOŚCI W UJĘCIU MICHAELA D. BERZONSKY'EGO

Berzonsky proponuje model tożsamości oparty na społeczno-poznawczym przetwarzaniu informacji (*social-cognitive process model of identity*), jakie wykorzystuje człowiek, ażeby poradzić sobie z konfliktami tożsamościowymi. Kształtowanie i rozwój tożsamości są, jego zdaniem, procesem podejmowania zaangażowań i przetwarzania informacji odnoszącej się do „ja”. Model ten naświetla rolę, jaką pełnią społeczno-poznawcze strategie i procesy przetwarzania informacji w sytuacjach, w których jednostki są zaangażowane w proces tworzenia lub zmianę tożsamości bądź też starają się uniknąć takiego zaangażowania się (Berzonsky, 1992, 1994). W związku z powyższym założeniem tożsamość rozumie Berzonsky zarówno jako strukturę, jak i jako proces.

Tożsamość jako poznawcza struktura (teoria „ja”) służy za osobistą podstawę odniesienia (*reference*) dla interpretacji osobistego doświadczenia, informacji odnoszących się do „ja”, odpowiedzi na pytania związane z rozumieniem, znaczeniem i celami życiowymi. Autor nawiązuje tym samym do podejść istniejących głównie na gruncie psychologii społecznej, analizujących społeczne funkcjonowanie człowieka za pomocą różnie definowanych teorii „ja”. Zdaniem Berzonsky'ego określenie tożsamości w kategoriach poznawczej struktury (teorii „ja”) oznacza, że tożsamość, jak każda teoria „ja”, zawiera wiedzę proceduralną lub schematy operacyjne potrzebne do podejmowania problemów i decyzji oraz konstrukty osobiste wykorzystywane dla rozumienia i tworzenia sensu wydarzeń i doświadczeń osobistych. Wartość teorii „ja” i teoretycznych konstruktów jest oceniana, jego zdaniem, w terminach funkcjonalnej uży-

teczności. Do takich funkcji należą: odkodowanie odnoszących się do „ja” informacji, utrzymywanie spójnego sensu „ja” i rzeczywistości, radzenie sobie z osobistymi stresorami i konfliktami, utrzymywanie pozytywnych relacji społecznych z innymi ludźmi, efektywne kontrolowanie i regulowanie własnego życia (Berzonsky, 2003, 2005, 2005a).

Z kolei tożsamość rozumiana jako proces, zdaniem Berzonsky’ego, ukierunkowuje i kontroluje zasoby, jakie wykorzystuje jednostka do radzenia sobie i przystosowania w codziennym życiu. Proces przystosowania może być nieskuteczny i wtedy negatywne informacje zwrotne, jakie młody człowiek otrzymuje, mogą uaktywnić potrzebę przekształcenia niektórych aspektów tożsamości.

Rozwój tożsamości jest zatem traktowany przez Berzonsky’ego jako ciągłość dialektycznych wzajemnych zmian pomiędzy asymilacyjnymi procesami kontrolowanymi przez strukturę tożsamości i procesami akomodacyjnymi ukierunkowanymi przez społeczny i fizyczny kontekst, w jakim człowiek żyje i rozwija się (Berzonsky, 2003, 2005, 2005a). Dopiero dzięki wyżej zarysowanej perspektywie teoretycznej można należycie zrozumieć, w jakim znaczeniu Berzonsky używa kategorii „styl tożsamości” czy „orientacje tożsamościowe” (*identity processing orientations*).

Model Berzonsky’ego zakłada również różnice dotyczące tego, jak młodzi ludzie radzą sobie z zadaniem kształtowania, utrzymywania i zmiany tożsamości, lub unikają podjęcia tego zadania. A zatem zakłada różnice pomiędzy jednostkami w zakresie sposobów przetwarzania informacji odnoszącej się do „ja”, podejmowania decyzji, rozwiązywania problemów oraz konstruowania i rekonstruowania ich teorii „ja”. Autor wyróżnia trzy społeczno-poznawcze przetwarzające tożsamościowe orientacje lub style tożsamości: informacyjny, normatywny i dyfuzyjno-unikowy. Jednostki wykorzystujące te style funkcjonują jako różne typy teoretyków „ja” (Berzonsky, 1994, 2003).

Jednostki reprezentujące styl przetwarzania informacyjnego (*informational processing orientation*) to osoby autorefleksyjne, aktyw-

nie poszukujące i szacujące informacje odnoszące się do „ja”; eksplorują, chcą poznać siebie. Są krytyczne w odniesieniu do przekonań na własny temat i świata, w którym funkcjonują (składających się na ich konstrukty „ja”, teorii „ja”), otwarte na nowe informacje i skłonne, pod wpływem informacji zwrotnej niezgodnej z ich własną, do sprawdzania i ewentualnej modyfikacji aspektów ich tożsamości. Takie pełne wysiłku mentalnego podejście do kształtowania siebie powinno prowadzić do teorii „ja” składającej się z relatywnie dobrze wydzielonych i zintegrowanych konstruktywów i przekonań.

Nie wszyscy są jednak, zdaniem Berzonsky’ego, tak otwarci i chętni do wysiłku mentalnego jak wyżej wymienieni.

Jednostki reprezentujące styl przetwarzania normatywnego (*normative processing orientation*) przejmują oczekiwania, wartości, przepisy od znaczących osób. Ich głównym celem jest ochrona tak ukształtowanych własnych poglądów na życie i obrona przed informacją rozbieżną z własnymi głównymi wartościami i przekonaniem. Posiadają słabą tolerancję wobec ambiwalentnych i niejasnych, niepewnych wymiarów egzystencji; mają też wysoką potrzebę zachowania struktury bez konieczności zmiany; są poznawczo zamknięte. Takie relatywnie automatyczne lub intuicyjne podejście prowadzi do sztywno ukształtowanej i zorganizowanej teorii „ja”, składającej się z odpornych na zmianę konstruktywów „ja”.

Styl przetwarzania dyfuzyjno-unikowego (*difuse-avoidant processing orientation*) z kolei charakteryzuje zdaniem Berzonsky’ego zwlekanie, odsuwanie decyzji na później, niechęć do konfrontowania się, akceptacji i radzenia sobie z nieprzyjemnymi decyzyjnymi sytuacjami, problemami osobistymi i konfliktami tożsamościowymi. Jeżeli zwleka się wystarczająco długo, zachowanie będzie uwarunkowane przez społeczne i fizyczne żądania i konsekwencje. Takie przystosowania włączają jednak krótkoterminowe akty, o charakterze raczej konformistycznych zachowań lub werbalnie usłużnych i uległych, niż stabilnych długoterminowych przekształceń w strukturze

tożsamości. Ten styl przetwarzania prowadzi do niezwaitej lub pustej teorii „ja”, ze stałym zapotrzebowaniem na ponowne uzupełnienie przez przyjemne doświadczenia, konsumowanie rzeczy, aprobatę innych i tym podobne (Berzonsky, 1992).

Berzonsky, poza wymienionymi trzema stylami tożsamościowego przetwarzania, uwzględnia także w swoim podejściu teoretycznym, jak również Kwestionariuszu ISI, opracowanym na podstawie swojego modelu, zaangażowanie (*commitment*), kategorię obecną także w modelu Marcii (Berzonsky, 1992a, 2003).

Zaangażowanie, zdaniem autora, dostarcza jednostce poczucia celu i kierunku, może też służyć jako podstawa dla monitorowania zachowania i informacji zwrotnej, ich oceny i regulacji. Ustabilizowane osobiste zaangażowanie może odgrywać znaczącą rolę we wspomaganii osobistego funkcjonowania i dobrostanu, czyli w określaniu siły lub jasności osobistych norm, przekonań, celów i tym podobnych.

Berzonsky przytacza w jednej ze swoich prac (Berzonsky, 2008) odniesienia wyróżnionych przez siebie stylów tożsamości do statusów tożsamości sformułowanych przez Marcję. I tak, jego zdaniem, styl tożsamości informacyjny odpowiada statusom tożsamości: osiągniętej i (lub) moratoryjnej, normatywny styl – statusowi tożsamości lustrzanej, przejętej, zaś dyfuzyjno-unikowy styl – statusowi tożsamości rozproszonej, dyfuzyjnej.

Przedstawione wyżej charakterystyki stylów tożsamości i zaangażowania stanowiły punkt wyjścia dla skonstruowania metody, Inwentarza Styłu Tożsamości (ISI – Identity Style Inventory), diagnozującej te trzy podstawowe sposoby przetwarzania informacji odnoszącej się do tożsamości jednostki oraz stopień wyrazistości i stabilności celów i wartości osobistych, czyli zaangażowanie (Berzonsky, 1992).

Obecnie są dostępne dwie wersje inwentarza ISI: ISI3, w opracowaniu samego autora, oraz ISI4, w opracowaniu Berzonsky'ego i psychologów z Belgii, z Uniwersytetu

w Leuven; są to: Bart Soenens, Ilse Smits, Koen Luyckx oraz Luc Goossens.

Poniżej zostały opisane obie wersje kwestionariusza ISI wraz z danymi dotyczącymi ich polskiej adaptacji.

INWENTARZ ISI (IDENTITY STYLE INVENTORY) W OPRACOWANIU BERZONSKY'EGO (WERSJA ISI3)

Kwestionariusz ISI w wersji ISI3 składa się z 40 twierdzeń odnoszących się do przekonań, postaw i sposobów radzenia sobie z różnymi sprawami. Badany udziela odpowiedzi na skali od 1 (zdecydowanie mnie nie dotyczy) do 5 (zdecydowanie mnie dotyczy), za pomocą której określa stopień, w jakim dane twierdzenie go charakteryzuje. ISI diagnozuje trzy style tożsamościowego przetwarzania oraz zaangażowanie.

Na skalę (orientację) informacyjną (OI) składa się 11 pozycji.

Na skalę (orientację) normatywną (ON) składa się 9 pozycji.

Na skalę (orientację) dyfuzyjno-unikową (OD) składa się 10 pozycji.

Na zaangażowanie (Z) składa się 10 pozycji (Berzonsky, 1992, 2003).

Wskaźnikiem stopnia nasilenia poszczególnych stylów oraz zaangażowania jest suma punktów otrzymanych z odpowiedzi diagnostycznych. Ostatecznego obliczenia wyników, zgodnie z sugestią samego Berzonsky'ego, dokonuje się za pomocą wystandaryzowanych wyników „z”. Innymi słowy, odejmuje się średnią próbkę dla każdej skali od każdego wyniku i dzieli tę różnicę przez standardowe odchylenie dla próbki. Następnie wykorzystuje się wynik z najwyższym „z” – jako wskaźnik stylu tożsamości badanego. Wynik powyżej średniej dla danej próbki w skali zaangażowania jest wskaźnikiem wysokiego zaangażowania badanego, zaś poniżej średniej – wskaźnikiem niskiego zaangażowania. Berzonsky jest zwolennikiem wprowadzania zaangażowania (jako dodatkowej zmiennej) wtedy, gdy jest to istotne dla badania (Berzonsky, 1992, 2003).

KWESTIONARIUSZ ISI (WERSJA ISI3), ADAPTACJA POLSKA W OPRACOWA- NIU ALICJI SENEJKO – DANE PSYCHOMETRYCZNE

Adaptacja polska metody ISI Berzonsky'ego polegała na kilku krokach. Pierwszym było jej przetłumaczenie przez trzech niezależnych tłumaczy, w tym dwóch *natives*. Drugim krokiem było zestawienie przetłumaczonych pozycji i zaznaczenie pozycji różniących się. W kolejnym kroku wzięła już udział młodzież z województwa dolnośląskiego: 120 osób w wieku 14 lat (30 nastolatków z Wrocławia i 90 z podwrocławskich małych miejscowości), 180 wrocławskich nastolatków 16–17-letnich (45 licealistów oraz 135 uczniów szkół zawodowych), 200 uczestników w wieku 19–35 lat (40 osób studiujących na wrocławskich uczelniach, 160 pracujących, z wykształceniem średnim lub zawodowym – mieszkańców wsi i miasteczek województwa dolnośląskiego). W sumie w tej części procedury adaptacyjnej uczestniczyło 500 osób w wieku 14–35 lat (271 kobiet, 229 mężczyzn). Przedstawiono im wszystkie pozycje przetłumaczonego kwestionariusza ISI (po jednej wersji pozycji, w których nie odnotowano różnic w tłumaczeniach, oraz wszystkie wersje pozycji różniących się tłumaczeniem). Zadaniem badanych było zaznaczenie przy danej pozycji, czy jest, ich zdaniem, sformułowana w sposób zrozumiały (oznaczenie plusem), czy też niezrozumiały (na przykład wieloznaczny) (oznaczenie minusem). Ostateczną wersję polską ISI w formie ISI3 utworzono z pozycji zrozumiałych dla przynajmniej 90% badanych. Włączono do inwentarza również jedną pozycję, która okazała się dla 20% badanych wieloznaczna lub niezrozumiała (nr 36: „Czasami nie chcę uwierzyć, że wydarzy się coś niekorzystnego, wierzę natomiast, że sprawa sama się rozwiąże”), gdyż wszyscy tłumacze przetłumaczyli ten item identycznie, nie było więc alternatywnego tłumaczenia (tłumaczeń) do wyboru, jak miało to miejsce w kilkunastu (19) przypadkach.

Dane psychometryczne adaptacji polskiej kwestionariusza ISI w wersji ISI3

Stabilność bezwzględna kwestionariusza ISI w wersji ISI3

Stabilność bezwzględną kwestionariusza ISI w wersji ISI3 obliczono za pomocą powtórnego testowania (test-retest) ($N = 72$, wiek 15–18 lat, 42 kobiety, 30 mężczyzn; odstępy między ponownym badaniem tych samych osób – dwa tygodnie).

Na podstawie przeprowadzonych badań otrzymano następujące wyniki (r -Pearsona) dla każdej ze skal ($p < 0,05$):

STYL INFORMACYJNY (OI) $r = 0,72$

STYL NORMATYWNY (ON) $r = 0,63$

STYL DYFUZYJNO-UNIKOWY (OD) $r = 0,80$

ZAANGAŻOWANIE (Z) $r = 0,67$

Przedstawione wyniki można uznać za zadowalające, zwłaszcza w odniesieniu do skal mierzących style dyfuzyjno-unikowy oraz informacyjny. Współczynniki korelacji otrzymane dla zaangażowania oraz dla stylu normatywnego, choć istotne statystycznie, są nieco niższe.

Współczynniki rzetelności α -Cronbacha oraz średnie i odchylenia standardowe dla skal ISI w wersji ISI3

Sprawdzono też dla wszystkich skal kwestionariusza ISI w wersji ISI3 współczynniki zgodności wewnętrznej liczone za pośrednictwem metody α -Cronbacha. Na podstawie przeprowadzonych 11 badań (liczba osób badanych od $N = 60$ do $N = 366$; wiek badanych: 14–35 lat), sprawdzono też dla poszczególnych skal, w jakich granicach mieszczą się wyniki przedstawione w postaci średnich (M), odchyłeń standardowych (SD) oraz współczynników α -Cronbacha. Otrzymano następujące rezultaty:

STYL INFORMACYJNY (OI):

Średnia: od $M = 35,45$ do $M = 37,95$

(min.: 21, maks.: 54). Odchylenie standardowe od $SD = 4,88$ do $SD = 7,03$

α -Cronbacha: od $\alpha = 0,68$ do $\alpha = 0,79$

STYL NORMATYWNY (ON):

Średnia: od $M = 27,78$ do $M = 34,46$ (min.:13, maks.: 53). Odchylenie standardowe od $SD = 3,84$ do $SD = 6,84$
 α -Cronbacha: od $\alpha = 0,60$ do $\alpha = 0,77$

STYL DYFUZYJNO-UNIKOWY (OD):

Średnia: od $M = 28,79$ do $M = 33,08$ (min.:14, maks.: 46). Odchylenie standardowe od $SD = 5,58$ do $SD = 7,50$
 α -Cronbacha: od $\alpha = 0,71$ do $\alpha = 0,83$

ZAANGAŻOWANIE (Z):

Średnia: od $M = 30,75$ do $M = 37,68$ (min: 17, maks.: 46). Odchylenie standardowe od $SD = 3,42$ do $SD = 6,65$
 α -Cronbacha: od $\alpha = 0,59$ do $\alpha = 0,78$

Analiza porównawcza danych z kilkunastu badań przeprowadzonych za pomocą inwentarza ISI w wersji ISI3 pokazała, że bardziej jednorodne, zbliżone parametry otrzymano dla

skal dyfuzyjno-unikowego i informacyjnego stylu niż dla stylu normatywnego i zaangażowania. Przede wszystkim mniejszy jest rozrzut wyników z poszczególnych badań zarówno w zakresie współczynników zgodności wewnętrznej α -Cronbacha, jak i w zakresie średnich (M) i odchyłeń standardowych (SD).

Moc dyskryminacyjna pozycji

Oszacowano również moc dyskryminacyjną poszczególnych pozycji składających się na skale kwestionariusza ISI3. W tym celu obliczono współczynniki korelacji między wynikiem danej pozycji a sumą wyników pozycji (itemów) diagnostycznych obliczonych dla każdej skali „trzech stylów” oraz „zaangażowania”, adekwatnie do wyznaczonego przez autora klucza. W obliczeniach wykorzystano wyniki trzech badań spośród wyżej wspomnianych (wiek badanych: 14–35 lat), z najwyższą liczbą badanych (tabele 1–4).

Tabela 1. Korelacje pomiędzy pozycjami diagnostycznymi i wynikiem sumarycznym dla skali stylu informacyjnego (ISI3). Wyniki z trzech badań (r-Pearsona)

Item	2	5	6	16	18	25	26	30	33	35	37
Bad. 1. (N = 366)	,43	,71	,44	,52	,78	,58	,41	,35	,37	,60	,68
Bad. 2. (N = 311)	,50	,69	,32	,38	,79	,49	,32	,39	,31	,62	,74
Bad. 3. (N = 192)	,44	,65	,34	,49	,65	,53	,48	,36	,54	,59	,66

$p < 0,05$

Tabela 2. Korelacje pomiędzy pozycjami diagnostycznymi i wynikiem sumarycznym dla skali stylu normatywnego (ISI3). Wyniki z trzech badań (r-Pearsona)

Item	4	10	19	21	23	28	32	34	40
Bad. 1. (N = 366)	,48	,60	,67	,78	,68	,67	,43	,39	,26
Bad. 2. (N = 311)	,53	,73	,59	,60	,74	,60	,40	,48	,48
Bad. 3. (N = 192)	,46	,50	,63	,54	,71	,59	,37	,50	,49

$p < 0,05$

Tabela 3. Korelacje pomiędzy pozycjami diagnostycznymi i wynikiem sumarycznym dla skali stylu dyfuzyjno-unikowego (ISI3). Wyniki z trzech badań (r-Pearsona)

Item	3	8	13	17	24	27	29	31	36	38
Bad. 1. (N = 366)	,37	,44	,49	,61	,78	,32	,77	,57	,66	,45
Bad. 2. (N = 311)	,53	,50	,33	,72	,78	,36	,73	,50	,56	,61
Bad. 3. (N = 192)	,44	,55	,39	,56	,72	,51	,62	,54	,53	,30

$p < 0,05$

Tabela 4. Korelacje pomiędzy pozycjami diagnostycznymi i wynikiem sumarycznym dla skali zaangażowania (ISI3). Wyniki z trzech badań (r-Pearsona)

Item	1	7	9	11	12	14	15	20	22	39
Bad. 1. (N = 366)	,22	,45	,43	,46	,30	,41	,37	,50	,35	,25
Bad. 2. (N = 311)	,50	,56	,54	,53	,28	,58	,50	,32	,55	,51
Bad. 3. (N = 192)	,43	,61	,45	,52	,55	,65	,39	,41	,53	,43

$p < 0,05$

Jak wynika z otrzymanych danych, powiązania pomiędzy poszczególnymi pozycjami stanowiącymi wskaźnik danego stylu bądź zaangażowania oraz sumą wyników z diagnostycznych itemów otrzymaną dla poszczególnych skal plasują się na poziomach: od niskich do średnich lub od średnich do wysokich. Przy tym relatywnie wyższe korelacje odnotowano dla stylu dyfuzyjno-unikowego, a następnie – dla informacyjnego stylu tożsamości (tabela 3 i tabela 1). Słabsze powiązania odnotowano natomiast pomiędzy wynikiem sumarycznym i poszczególnymi itemami diagnostycznymi dla stylu normatywnego (tabela 2) oraz dla skali zaangażowania (tabela 4).

Analiza czynnikowa z rotacją varimax i narzuconą liczbą trzech czynników dla ISI3

Zgodnie z sugestią samego autora Inwentarza Stylu Tożsamości ISI, dla potwierdzenia otrzymanych danych, wykonano dodatkowo analizę czynnikową confirmacyjną z rotacją varimax i narzuconą liczbą trzech czynników. Sprawdzono, czy itemy, na których była przeprowadzona analiza czynnikowa, wchodzą

do założonego czynnika adekwatnie do wyznaczonych przez Berzonsky'ego pozycji diagnostycznych tworzących dany rodzaj stylu tożsamości, tj. czy te wyznaczone pozycje diagnostyczne rzeczywiście najsilniej ładują dany czynnik. I wreszcie kontrolowano, czy jednocześnie ta sama pozycja diagnostyczna dla danego czynnika (tu: stylu) nie ładuje wysoko innych czynników. Zgodnie z sugestią autora, do analizy czynnikowej włączono itemy stanowiące wskaźniki trzech skal, z pominięciem zaangażowania.

Na podstawie przeprowadzonych analiz (dla trzech wyżej wymienionych badań) na wszystkie z postawionych pytań możemy odpowiedzieć twierdząco. I tak w analizach z każdego badania, w charakterze czynnika pierwszego (z najsilniejszymi ładunkami) usytuował się styl dyfuzyjno-unikowy, co, zgodnie z samymi założeniami analizy czynnikowej, świadczy o tym, że czynnik ten (tu: styl dyfuzyjno-unikowy) jest najsilniej skorelowany z pozycjami go tworzącymi. W charakterze drugiego czynnika występował w wymienionych trzech badaniach styl informacyjny, zaś trzeciego czynnika – normatywny. W żadnym

przypadku nie wystąpiła sytuacja, że ten sam item jednocześnie łądował silnie inny czynnik. Wszystkie itemy wchodzące w skład danej skali miały dla danego czynnika rzeczywiście najsilniejsze łądunki czynnikowe. Trzy czynniki wyjaśniały od 27% wariacji (badanie 1) do 32% wariacji (badanie 2).

Na podstawie wyników analizy czynnikowej, przeprowadzonej z trzech wymienionych badań, wyodrębniono również itemy (pozycje) dla poszczególnych stylów z najsilniejszymi łądunkami czynnikowymi.

I tak dla stylu dyfuzyjno-unikowego z ISI3 są to następujące itemy: item 24 – „Kiedy muszę podjąć decyzję w jakiejś sprawie, staram się ją odwlekać tak długo, jak to możliwe, w nadziei, że sprawa sama się rozwiąże” (łądunki czynnikowe od 0,86 do 0,68); item 29 – „Jeżeli mam jakiś problem, staram się o nim nie myśleć i zwlekam z jego rozwiązaniem tak długo, jak to jest możliwe” (łądunki czynnikowe od 0,81 do 0,56); item 17 – „Tak naprawdę nie myślę teraz o swojej przyszłości. To jeszcze dla mnie zbyt odległa sprawa” (łądunki czynnikowe od 0,72 do 0,56).

Dla stylu informacyjnego ISI3 najwyższe łądunki czynnikowe mają z kolei następujące itemy: item 18 – „Spędzam wiele czasu na rozmowach z wieloma ludźmi, rozwijając i kształtując wiele wartości, które są dla mnie ważne” (łądunki czynnikowe od 0,75 do 0,61); item 37 – „Kiedy podejmuję jakąś ważną decyzję, lubię mieć tak dużo informacji, jak to jest możliwe” (łądunki czynnikowe od 0,62 do 0,50); item 5 – „Spędzam dużo czasu, czytając i rozmawiając z innymi na tematy religijne” (łądunki czynnikowe od 0,60 do 0,42).

Dla stylu normatywnego ISI3 wyróżniono z kolei następujące itemy, mające najsilniejsze łądunki czynnikowe: item 23 – „Myślę, że lepiej mieć stabilne wierzenia, niż mieć otwarty umysł na wszystko” (łądunki czynnikowe od 0,85 do 0,60); item 10 – „Moje życie zawsze miało cel. Zostałem wychowany tak, że wiem, do czego dążę” (łądunki czynnikowe od 0,78 do 0,50); item 19 – „Jeżeli chodzi o religię, to zawsze wiedziałem, w co wierzę i w co nie wierzę. Nigdy nie miałem poważnych wątpliwości w tej dziedzinie” (korelacje od 0,72 do 0,56).

Wyróżniono również pozycje z najsłabszymi łądunkami czynnikowymi. Dla stylu dyfuzyjno-unikowego z ISI3 jest to item 13 – „Nie koncentruję się na własnych problemach osobistych, bo one często same się rozwiązują” (łądunki czynnikowe od 0,13 do 0,22); dla stylu normatywnego jest to item 32 – „Kiedy już wiem dokładnie, jak mam poradzić sobie z problemem, trzymam się tego i działam tak, jak to sobie przemyślałem” (łądunki czynnikowe od 0,17 do 0,22); zaś dla informacyjnego stylu pozycją mającą najsłabszy łądunek czynnikowy okazała się ta z nr 26 – „Uważam, że kiedy mam jakiś problem, najlepiej jest poradzić się profesjonalistów (np. księdza, lekarzy, prawników)” (łądunki czynnikowe od 0,13 do 0,19).

WERSJA ISI4 INWENTARZA STYLU TOŻSAMOŚCI (ISI) W OPRACOWANIU MICHAELA BERZONSKY'EGO, BARTA SOENENSA, ILSE SMITS, KOENA LUYCKXA, LUCA GOOSSENSA

Obecnie jesteśmy (pracownicy Instytutu Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego wraz z autorką artykułu) w posiadaniu kolejnej wersji, ISI4, Inwentarza Stylu Tożsamości (ISI). Autorami wersji ISI4 są, poza Berzonskim, również naukowcy z Uniwersytetu w Leuven w Belgii: Bart Soenens, Ilse Smits, Koen Luyckx oraz Luc Goossens.

Struktura metody pozostaje taka sama. Zmieniona została jedynie liczba pozycji składających się na poszczególne skale i nieco zmodyfikowano same pozycje. Kwestionariusz ISI w wersji ISI4 składa się z 48 (nie zaś z 40, jak w wersji ISI3) twierdzeń (itemów), odnoszących się do przekonań, postaw i sposobów radzenia sobie z różnymi sprawami¹. Badany udziela odpowiedzi w ten sam sposób jak w przypadku ISI3, czyli na skali od 1 do 5, za pomocą której określa stopień, w jakim dane twierdzenie go charakteryzuje.

ISI4, podobnie jak ISI3, diagnozuje trzy style tożsamościowego przetwarzania oraz zaangażowanie.

Na skalę (orientację) INFORMACYJNĄ (OI) składa się 10 pozycji.

Na skalę (orientację) NORMATYWNĄ (ON) składa się 9 pozycji.

Na skalę (orientację) DYFUZYJNO-UNIKOWĄ (OD) składa się 12 pozycji.

Na ZAANGAŻOWANIE (Z) składa się 9 pozycji.

KWESTIONARIUSZ ISI (WERSJA ISI4), ADAPTACJA POLSKA

– ALICJA SENEJKO ORAZ

EWA OKRĘGLICKA-FORYSIAK

– DANE PSYCHOMETRYCZNE

W adaptacji polskiej Inwentarza ISI w wersji ISI4, pod kierunkiem Alicji Senejko, wzięli udział w charakterze osób przeprowadzających badania (podobnie jak w przypadku adaptacji wersji ISI3) studenci Instytutu Psychologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Uczestniczyła w tym procesie również Ewa Okręglicka-Forysiak, pracownik Instytutu. Adaptacja polska wersji ISI4 obejmowała identyczne kroki jak w przypadku wersji ISI3, dlatego też ich charakterystykę pominiemy w obecnym opisie.

Dane psychometryczne adaptacji polskiej kwestionariusza ISI w wersji ISI4

Stabilność bezwzględna kwestionariusza ISI w wersji ISI4

Stabilność bezwzględną kwestionariusza ISI w wersji ISI4 obliczono za pomocą powtórnego testowania (test-retest) (N = 102, wiek 15–18 lat, 60 kobiet, 42 mężczyzn; odstęp między ponownym badaniem tych samych osób – dwa tygodnie).

Na podstawie przeprowadzonych badań otrzymano następujące wyniki (r-Pearsona) dla każdej ze skal:

STYL INFORMACYJNY (OI) $r = 0,75$

STYL NORMATYWNY (ON) $r = 0,73$

STYL DYFUZYJNO-UNIKOWY

(OD) $r = 0,69$

ZAANGAŻOWANIE (Z) $r = 0,62$

Przedstawione wyniki dają podstawy do stwierdzenia, że największą stabilność bezwzględną mają skale ISI w wersji ISI4 mierzące styl informacyjny oraz normatywny tożsamości. Nieco niższą stabilność (choć zadowalającą) otrzymano dla stylu dyfuzyjno-unikowego, zaś najniższą dla zaangażowania. A zatem to, co różni wersję ISI4 od poprzedniej, ISI3, to niższy wynik w zakresie stabilności bezwzględnej dla skali diagnozującej styl dyfuzyjno-unikowy, zaś wyższy – dla skali diagnozującej normatywny styl tożsamości.

Współczynniki rzetelności α -Cronbacha oraz średnie i odchylenia standardowe dla skal ISI w wersji ISI4

Na podstawie przeprowadzonych sześciu badań (liczba osób badanych od N = 89 do N = 399; wiek badanych: 14–36 lat), sprawdzono dla poszczególnych skal wyniki przedstawione w postaci średnich (M), odchyłeń standardowych (SD) oraz współczynników rzetelności α -Cronbacha. Otrzymano następujące rezultaty:

STYL INFORMACYJNY (OI):

Średnia: od M = 33,51 do M = 39,23

(min.: 12, maks.: 50). Odchylenie standardowe od SD = 4,72 do SD = 6,56

α -Cronbacha: od $\alpha = 0,73$ do $\alpha = 0,85$

STYL NORMATYWNY (ON)

Średnia: od M = 23,37 do M = 26,41 (min.: 9, maks.: 38). Odchylenie standardowe od SD = 4,99 do SD = 6,27

α -Cronbacha: od $\alpha = 0,67$ do $\alpha = 0,79$

STYL DYFUZYJNO-UNIKOWY (OD)

Średnia: od M = 27,70 do M = 33,89

(min.: 14, maks.: 51). Odchylenie standardowe od SD = 6,36 do SD = 8,08

α -Cronbacha: od $\alpha = 0,63$ do $\alpha = 0,77$

ZAANGAŻOWANIE (Z):

Średnia: od M = 30,67 do M = 33,89 (min.: 14, maks.: 45). Odchylenie standardowe od SD = 5,46 do SD = 6,53

α -Cronbacha: od $\alpha = 0,61$ do $\alpha = 0,72$

Tym razem analiza porównawcza danych z sześciu badań przeprowadzonych inwentarzem ISI w wersji ISI4 pokazała, że wyniki otrzymane dla wszystkich stylów oraz zaangażowania mają zbliżone parametry w objętych badaniach grupach wiekowych, co przejawia się w podobnym rozrzucie wyników z poszczególnych badań zarówno w zakresie współczynników rzetelności α -Cronbacha, jak i w zakresie średnich (M) i odchyłeń standardowych (SD). Można jedynie odnotować nieco wyższe współczynniki rzetelności α -Cronbacha dla skali informacyjnej ISI4 niż dla skal pozostałych, jakie otrzymano z przeprowadzonych sześciu badań.

Moc dyskryminacyjna pozycji

Oszacowaliśmy również moc dyskryminacyjną poszczególnych pozycji składających się na skalę kwestionariusza ISI4. W tym celu obliczyliśmy współczynniki korelacji między wynikiem danej pozycji diagnostycznej a sumą wyników pozycji diagnostycznych obliczonych dla każdego z trzech stylów oraz zaangażowania, adekwatnie do wyznaczonego przez autorów klucza dla ISI4. Do obliczeń, podobnie jak w przypadku badań przeprowadzonych za pomocą wersji ISI3 inwentarza ISI, wykorzystano wyniki trzech badań z najwyższą liczbą badanych spośród wspomnianych sześciu badań (wiek badanych: 14–36 lat) (zob. tabele 5–8).

Tabela 5. Korelacje pomiędzy pozycjami diagnostycznymi i wynikiem sumarycznym dla stylu informacyjnego (ISI4). Wyniki z trzech badań (r-Pearsona)

Item	6	10	18	22	26	30	34	37	40	46
Bad. 1. (N = 399)	,60	,69	,66	,47	,68	,69	,68	,60	,56	,67
Bad. 2. (N = 189)	,61	,60	,65	,44	,69	,68	,69	,59	,56	,64
Bad. 3. (N = 107)	,64	,77	,70	,50	,73	,69	,73	,64	,54	,68

p < 0,05

Tabela 6. Korelacje pomiędzy pozycjami diagnostycznymi i wynikiem sumarycznym dla stylu normatywnego (ISI4). Wyniki z trzech badań (r-Pearsona)

Item	3	7	11	15	19	27	31	35	38
Bad. 1. (N = 399)	,67	,60	,45	,59	,58	,67	,48	,59	,45
Bad. 2. (N = 189)	,71	,55	,47	,54	,57	,65	,49	,69	,51
Bad. 3. (N = 107)	,67	,55	,44	,54	,55	,69	,50	,60	,49

p < 0,05

Tabela 7. Korelacje pomiędzy pozycjami diagnostycznymi i wynikiem sumarycznym dla stylu dyfuzyjno-unikowego (ISI4). Wyniki z trzech badań (r-Pearsona)

Item	4	8	12	16	20	24	28	32	36	42	45	48
Bad. 1. (N = 399)	,58	,54	,52	,64	,60	,40	,66	,53	,42	,57	,49	,52
Bad. 2. (N = 189)	,58	,53	,51	,64	,60	,43	,66	,52	,47	,58	,48	,56
Bad. 3. (N = 107)	,56	,52	,60	,65	,64	,42	,70	,48	,42	,62	,48	,55

p < 0,05

Tabela 8. Korelacje pomiędzy pozycjami diagnostycznymi i wynikiem sumarycznym dla zaangażowania (ISI4). Wyniki z trzech badań (r-Pearsona)

Item	1	5	9	13	17	21	25	29	33
Bad. 1. (N = 399)	,62	,72	,54	,65	,68	,71	,68	,58	,44
Bad. 2. (N = 189)	,64	,66	,48	,51	,69	,73	,65	,54	,47
Bad. 3. (N = 107)	,40	,49	,63	,73	,67	,36	,72	,52	,42

p < 0,05

Jak wynika z uzyskanych wyników, powiązania pomiędzy poszczególnymi pozycjami stanowiącymi wskaźnik danego stylu bądź zaangażowania oraz sumą wyników z diagnostycznych itemów utrzymaną dla poszczególnych skal ISI4 występują na poziomach średnich wartości lub (rzadziej) od średnich do wysokich. I tym razem relatywnie wysokie korelacje odnotowano dla stylu informacyjnego, a następnie dla normatywnego stylu tożsamości (tabela 5 i tabela 6). Słabsze powiązania (choć wszystkie na zadowalającym poziomie istotności) odnotowano pomiędzy wynikiem sumarycznym i poszczególnymi itemami diagnostycznymi dla stylu dyfuzyjno-unikowego (tabela 7) oraz zaangażowania (w tym ostatnim przypadku wyniki nie były też jednolite dla kilku itemów (zob. tabela 8).

Analiza czynnikowa z rotacją varimax i narzuconą liczbą trzech czynników dla ISI4

Podobnie jak w przypadku wersji ISI3 również i dla wersji ISI4 wykonano analizę czynnikową z narzuconą liczbą trzech czynników. I tym razem, zgodnie z sugestią Berzonsky'ego, do analizy czynnikowej włączono itemy stanowiące wskaźniki trzech skal, z pominięciem zaangażowania.

Na podstawie przeprowadzonych analiz (dla trzech wyżej wymienionych badań ISI4) możemy stwierdzić, że w charakterze czynnika pierwszego (z najsilniejszymi ładunkami) w każdym badaniu usytuował się styl informacyjny, w charakterze drugiego czynnika występował w wymienionych trzech badaniach styl normatywny, zaś trzeciego czynnika – dyfuzyjno-unikowy (zob. wydruki 1–3 Statistica 6.0, varimax). W żadnym przypadku nie wystąpiła sytuacja, że ten sam item jednocześnie ładował silnie inny czynnik.

Wydruk 1. Ładunki czynnikowe dla ISI4 (analiza varimax) (N = 399) (Statistica 6.0)

Zmienna	Ładunki czynnik.(Varimax) Wyodrębn. : Składowe główne (N=399)wiek:15-30		
	Czynnik 1	Czynnik 2	Czynnik 3
ISI_3	0,064600	0,659975	0,082141
ISI_4	-0,301730	0,063804	0,495370
ISI_6	0,612250	0,013280	0,102296
ISI_7	0,181137	0,582593	-0,085482
ISI_8	-0,115202	0,074098	0,577882
ISI_10	0,714139	-0,014486	-0,083510
ISI_11	0,208243	0,378712	0,035907
ISI_12	-0,180080	0,019969	0,549085
ISI_15	-0,096734	0,537850	-0,002459
ISI_16	-0,448547	0,215798	0,463132
ISI_18	0,651313	0,021971	-0,151976
ISI_19	-0,335327	0,491097	0,095167
ISI_20	-0,100828	0,200948	0,521616
ISI_22	0,411727	-0,218983	0,309078
ISI_24	0,014220	-0,093687	0,576454
ISI_26	0,697006	-0,089081	-0,146100
ISI_27	-0,150782	0,638629	0,144711
ISI_28	-0,306015	0,122261	0,591167
ISI_30	0,654831	-0,074863	-0,261130
ISI_31	-0,020641	0,479409	0,135832
ISI_32	-0,385653	0,294384	0,288080
ISI_34	0,671911	0,027504	-0,058449
ISI_35	-0,033317	0,640932	0,100101
ISI_36	0,077996	0,049772	0,582528
ISI_37	0,548574	0,241817	-0,120908
ISI_38	-0,296995	0,401927	0,118005
ISI_40	0,513559	-0,320690	0,119667
ISI_42	-0,312898	0,326491	0,364252
ISI_45	-0,329697	0,083817	0,236765
ISI_46	0,609641	-0,059132	-0,149460
ISI_48	-0,174478	0,187978	0,416858
War.wyj.	4,929434	3,245545	3,202057
Udział	0,159014	0,104695	0,103292

Wydruk 2. Ładunki czynnikowe dla ISI4 (analiza varimax) (N = 189) (Statistica 6.0)

Zmienna	Ładunki czynnik.(Varimax) (ISI4) Wyodrębn. : Składowe główne (N=189)(wiek-15-36)		
	Czynnik 1	Czynnik 2	Czynnik 3
ISI_3	0,082679	0,651714	0,138366
ISI_4	-0,249402	0,013201	0,521679
ISI_6	0,594248	0,105092	0,054925
ISI_7	0,126138	0,687676	-0,108991
ISI_8	-0,116491	0,042311	0,579564
ISI_10	0,697316	-0,017633	-0,152238
ISI_11	0,245536	0,400623	-0,001598
ISI_12	-0,160321	0,045856	0,548882
ISI_15	-0,192615	0,638239	-0,040005
ISI_16	-0,359338	0,197261	0,510871
ISI_18	0,650655	0,002533	-0,134799
ISI_19	-0,300380	0,485850	0,233769
ISI_20	-0,056727	0,210661	0,536408
ISI_22	0,453094	-0,198768	0,196348
ISI_24	0,071871	-0,095850	0,528360
ISI_26	0,692956	-0,125786	-0,141626
ISI_27	-0,098962	0,613820	0,250097
ISI_28	-0,296935	0,048258	0,618381
ISI_30	0,657945	-0,079616	-0,237131
ISI_31	-0,019278	0,396885	0,204821
ISI_32	-0,378394	0,239061	0,329184
ISI_34	0,663737	-0,002460	-0,067639
ISI_35	-0,093589	0,640994	0,058294
ISI_36	0,090608	-0,023644	0,526384
ISI_37	0,587404	0,247261	-0,090645
ISI_38	-0,314823	0,278195	0,218872
ISI_40	0,525284	-0,340846	0,046558
ISI_42	-0,286846	0,270231	0,417427
ISI_45	-0,330114	0,031112	0,314147
ISI_46	0,642357	-0,064823	-0,128061
ISI_48	-0,130885	0,140534	0,419256
War.wyj.	4,870575	3,228964	3,387392
Udział	0,157115	0,104160	0,109271

Trzy czynniki wyjaśniały od ponad 36% wariacji (badanie nr 1) do ponad 39 % wariacji (badanie nr 3), a zatem więcej niż w przypadku ISI3.

Na podstawie wyników analizy czynnikowej przeprowadzonej z wymienionych trzech badań wyodrębniono również itemy (pozycje)

Wydruk 3. Ładunki czynnikowe dla ISI4 (analiza varimax) (N = 107) (Statistica 6.0)

Zmienna	Ładunki czynnik.(Varimax) (ISI4I) Wyodrębn. : Składowe główne (N=107)(wiek-14-23)		
	Czynnik 1	Czynnik 2	Czynnik 3
ISI_R_3	0,058705	0,699903	0,140614
ISI_R_4	-0,434912	-0,002187	0,378346
ISI_R_6	0,672713	0,058665	0,048890
ISI_R_7	0,184647	0,648310	-0,183067
ISI_R_8	-0,235361	-0,061757	0,473804
ISI_R_10	0,752985	-0,050306	-0,155461
ISI_R_11	0,306064	0,394118	0,070484
ISI_R_12	-0,209299	-0,023537	0,633292
ISI_R_15	-0,208572	0,594570	-0,116907
ISI_R_16	-0,502311	0,189047	0,435137
ISI_R_18	0,719791	0,035151	-0,124594
ISI_R_19	-0,255102	0,463610	0,220608
ISI_R_20	0,002778	0,121350	0,661401
ISI_R_22	0,374840	-0,286799	0,148322
ISI_R_24	-0,018047	-0,138069	0,496292
ISI_R_26	0,768787	-0,083130	-0,163470
ISI_R_27	-0,078975	0,540942	0,307091
ISI_R_28	-0,258344	0,002141	0,662728
ISI_R_30	0,613583	-0,111165	-0,393190
ISI_R_31	0,047534	0,408478	0,315310
ISI_R_32	-0,301236	0,237249	0,339775
ISI_R_33	0,522008	-0,046227	0,164337
ISI_R_34	0,722783	-0,003254	0,024467
ISI_R_35	-0,086106	0,726213	0,069814
ISI_R_36	0,078416	-0,083825	0,479836
ISI_R_37	0,583483	0,140975	-0,167241
ISI_R_38	-0,175648	0,399818	0,298578
ISI_R_40	0,461608	-0,432949	0,193204
ISI_R_42	-0,312898	0,341936	0,494341
ISI_R_45	-0,234409	0,139988	0,312920
ISI_R_46	0,645898	-0,086728	-0,178237
ISI_R_48	-0,075014	0,218440	0,504309
War.wyj.	5,560950	3,427827	3,801723
Udział	0,173780	0,107120	0,118804

dla poszczególnych stylów z charakteryzującymi je ładunkami czynnikowymi. Przedstawiono je tym razem w postaci tabel (zob. tabele 9–11).

Na podstawie przytoczonych tabel można wyodrębnić pozycje kwestionariusza ISI4 z najsilniejszymi i najsłabszymi ładunkami

Tabela 9. Ładunki czynnikowe dla czynnika pierwszego: stylu informacyjnego ISI4. Wyniki trzech badań analizy czynnikowej z narzuconą liczbą trzech czynników

Itemy	ISI4 Czynnik pierwszy (ładunki czynnikowe)									
Item	6	10	18	22	26	30	34	37	40	46
Bad. 1. (N = 399)	,61	,71	,65	,41	,69	,66	,67	,54	,51	,60
Bad. 2. (N = 189)	,59	,69	,65	,45	,69	,65	,66	,58	,52	,64
Bad. 3. (N = 107)	,67	,75	,71	,37	,76	,61	,72	,58	,46	,64

Tabela 10. Ładunki czynnikowe dla czynnika drugiego: stylu normatywnego ISI4. Wyniki trzech badań analizy czynnikowej z narzuconą liczbą trzech czynników

Itemy	ISI4 Czynnik drugi (ładunki czynnikowe)									
Item	3	7	11	15	19	27	31	35	38	
Bad.1. (N = 399)	,66	,58	,38	,54	,49	,64	,48	,64	,40	
Bad.2. (N = 189)	,65	,69	,40	,64	,49	,61	,40	,64	,27	
Bad. 3. (N = 107)	,70	,65	,39	,60	,46	,54	,41	,73	,39	

Tabela 11. Ładunki czynnikowe dla czynnika trzeciego: stylu dyfuzyjno-unikowego ISI4. Wyniki trzech badań analizy czynnikowej z narzuconą liczbą trzech czynników

Itemy	ISI4 Czynnik trzeci (ładunki czynnikowe)											
Item	4	8	12	16	20	24	28	32	36	42	45	48
Bad. 1. (N = 399)	.56	.29	.33	.52	.64	.19	.49	.46	.32	.57	.60	.56
Bad. 2. (N = 189)	.38	.47	.63	.44	.66	.50	.66	.34	.48	.50	.31	.50
Bad. 3. (N = 107)	.52	.58	.55	.51	.54	.53	.62	.33	.53	.42	.31	.42

mi czynnikowymi dla poszczególnych stylów. I tak dla stylu informacyjnego ISI4 itemy z najsilniejszymi ładunkami czynnikowymi to: item 10 – „Gdy stoję wobec podjęcia życiowej decyzji, biorę pod uwagę różne punkty widzenia”; item 26 – „Gdy podejmuję ważne życiowe decyzje, lubię zastanawiać się, jakie mam alternatywy do wyboru”; item 34 – „Gdy podejmuję ważne decyzje, lubię mieć tak dużo informacji, jak to tylko możliwe”.

Z kolei dla stylu normatywnego pozycje z relatywnie najsilniejszymi ładunkami czyn-

nikowymi to: item 3 – „Automatycznie przyjmuję wartości, według których mnie wychowano i postępuję zgodnie z nimi”; item 35 – „Gdy podejmuję decyzję o mojej przyszłości, automatycznie postępuję tak, jak oczekują tego ode mnie moi bliscy przyjaciele lub rodzina”; item 27 – „Myślę, że lepiej jest trzymać się utrwalonych wartości niż rozważać alternatywne systemy wartości”.

Dla stylu dyfuzyjno-unikowego możemy natomiast wyodrębnić następujące itemy z relatywnie silnymi ładunkami czynnikowymi:

item 20 – „Kiedy muszę podjąć ważną życiową decyzję, staram się ją odwlekać tak długo, jak to tylko możliwe, żeby zobaczyć, co się stanie” i item 28 – „Staram się nie myśleć o problemach osobistych i nie zajmować się nimi tak długo, jak to możliwe”.

Wymieńmy również pozycje kwestionariusza z relatywnie najsłabszymi ładunkami czynnikowymi. Dla stylu informacyjnego z ISI4 jest to item 22 – „Uważam, że osobiste problemy często okazują się ciekawymi wyzwaniem”; dla stylu normatywnego – item 38 – „Gdy inni mówią coś, co jest niezgodne z moimi osobistymi wartościami lub przekonaniem, automatycznie lekceważę to, co mają do powiedzenia”. Z kolei dla stylu dyfuzyjno-unikowego nie jest łatwo wyodrębnić item z najsłabszymi ładunkami czynnikowymi w trzech analizowanych badaniach, gdyż wyniki w tym przypadku nie są jednolite: z jednej strony item 32 – „Staram się unikać sytuacji angażujących osobiście, które wymagają ode mnie wielu przemyśleń i samodzielnego działania” uzyskała relatywnie najsłabsze ładunki w trzech badaniach, ale wyniki analizy czynnikowej dwóch z trzech badań wskazują, że taką pozycją jest raczej item 45 – „To, kim jestem, zmienia się w zależności od sytuacji”, zaś wyniki analizy czynnikowej jednego z badań wskazują, że najsłabszy ładunek czynnikowy otrzymał item 24 – „Najlepiej jest nie brać życia zbyt serio; po prostu staram się nim cieszyć”.

Z powyższego wynika, że choć stosunkowo łatwo jest wymienić itemy z najsilniejszymi ładunkami czynnikowymi we wszystkich trzech badaniach, gdyż wyniki otrzymane są dosyć jednolite dla wszystkich stylów, to już te z najsłabszymi ładunkami znacznie trudniej wyodrębnić, zwłaszcza dla stylu dyfuzyjno-unikowego, co sygnalizuje konieczność kontynuacji badań w zakresie danych psychometrycznych ISI4.

Podsumowując przeprowadzone analizy, można stwierdzić, że w obu dostępnych wersjach inwentarza ISI, ISI3 oraz ISI4, w omawianej adaptacji polskiej skala diagnozująca styl informacyjny tożsamości ma relatywnie wysokie parametry psychometryczne, nato-

miast skalą z relatywnie najsłabszymi (choć zadowalającymi) parametrami okazała się w obu wersjach, ISI3 oraz ISI4, ta, mierząca zaangażowanie (*commitment*). Generalnie też parametry psychometryczne uzyskane dla omawianej adaptacji polskiej wersji ISI4 kwestionariusza ISI są nieco lepsze, niż te uzyskane dla polskiej adaptacji wersji ISI3.

ZAKOŃCZENIE

Inwentarz Stylu Tożsamości ISI w opracowaniu Berzonsky'ego jest jednym z niewielu narzędzi, jakie posiadamy we współczesnej polskiej psychologii do diagnozy tożsamości indywidualnej adolescentów oraz dorosłych. Z perspektywy omawianej w niniejszym artykule problematyki parametrów psychometrycznych metody ISI warto, w moim przekonaniu, przytoczyć na zakończenie pracę (Schwartz, Mullis, Waterman, Dunham, 2000), w której dokonano porównania wyników dwóch badań uwzględniających założenia trzech teorii: Marcii, Berzonsky'ego oraz Watermana, wykonanych z udziałem starszych adolescentów, studentów pierwszego roku: w badaniu pierwszym uczestniczyło 113 osób, a w drugim badaniu – 196. Wykorzystano w nich trzy metody: 1) EIPQ (The Ego Identity Process Questionnaire), diagnozującą statusy tożsamości w ujęciu Marcii, w opracowaniu Balisteri i współpracowników; 2) ISI (Identity Style Inventory) w opracowaniu Berzonsky'ego, diagnozującą style tożsamości w ujęciu Berzonsky'ego (wersja ISI3); 3) PEAQ (The Personally Expressive Activities Questionnaire) w opracowaniu Watermana, diagnozującą pięć najważniejszych dla badanego form aktywności życiowych. Otrzymane wyniki pokazały na wyraźne powiązania pomiędzy statusami tożsamości, stylami tożsamości oraz osobową wyrazistością życiowo ważnych form aktywności. Podobne rezultaty uzyskano w dwóch niezależnych badaniach. Jak się okazało, status tożsamości osiągniętej był powiązany z wysokim poziomem wykorzystania stylu informacyjnego przetwarzania informacji odnoszącej się do tożsamości, niskim poziomem dyfuzyjno-unikowego stylu w ujęciu

Berzonsky'ego oraz najwyższym poziomem włączenia się w życiowo ważne formy aktywności – z osobową wyrazistością, w ujęciu Watermana. Badanych ze statusem tożsamości moratoryjnej charakteryzowały natomiast najniższe wyniki w skali stylu normatywnego Berzonsky'ego, niskie w stylu dyfuzyjno-unikowym oraz raczej niskie wyniki w formach aktywności z osobową wyrazistością z modelu Watermana. Z kolei badani ze statusem tożsamości lustrzanej uzyskali, jak się okazało, również najwyższe wyniki w skali stylu normatywnej tożsamości Berzonsky'ego i niskie w stylu dyfuzyjno-unikowym oraz średnie wyniki w formach aktywności z osobową wyrazistością, z modelu Watermana. U badanych ze statusem tożsamości dyfuzyjnej otrzymano natomiast odwrotny obraz wyników w porównaniu ze statusem tożsamości osiągniętej, czyli najwyższe w stylu dyfuzyjno-unikowym i najniższe wyniki w informacyjnym stylu Berzonsky'ego oraz najniższy poziom włączenia się w życiowo ważne formy aktywności – z osobową wyrazistością, w ujęciu Watermana (Schwartz, Mullis, Waterman, Dunham, 2000). Przytoczone przez autorów analizy świadczą, w moim przekonaniu, o metodologicznej poprawności zarówno powyższych modeli tożsamości, jak i metod ich diagnozy (por. też Newman, Newman, 1999), co skłania do pozytywnej odpowiedzi na pytanie o sens wykorzystywania we współczesnej psychologii takich metod, jak Inwentarz Stylu Tożsamości ISI Berzonsky'ego, do diagnozy tożsamości młodych ludzi.

Z doniesień z innych badań wynika, że otrzymane wyniki układają się w dosyć jednolity obraz, uzupełniając wyjściową charakterystykę zarysowanych przez Berzonsky'ego

stylów tożsamości o nowe wymiary. I tak, biorąc pod uwagę model Wielkiej Piątki, na przykład z badań Barta Soenensa, Barta Durieza i Luca Goossensa (2005), wynika, że styl informacyjny pozytywnie koreluje z otwartością na doświadczenia (*openness to experience*) (podobne wyniki otrzymano również w innych badaniach: zob. na przykład Berzonsky, Sullivan, 1992; Dollinger, 1995). Z kolei ci, u których zdiagnozowano wysoki poziom stylu normatywnego, ujawniają również wysoki poziom sumienności (*conscientiousness*), jak wskazują doniesienia z kolejnych badań (Duriez, Soenens, Beyers, 2004; Dollinger, 1995). Z badań tych wynika też, że osoby reprezentujące styl dyfuzyjno-unikowy – w terminach modelu Wielkiej Piątki – wykazują wysoki neurotyzm (*neuroticism*), niski poziom ugodowości (*agreeableness*) i niski poziom sumienności (*conscientiousness*) (Dollinger, 1995, Duriez i in., 2004). Wiele innych doniesień z badań dostarcza dodatkowych informacji na temat powiązań stylów (orientacji) tożsamości z innymi diagnozowanymi wymiarami „ja” (zob. na przykład Berzonsky, 2008; Soenens, Berzonsky, Vansteenkiste, Beyers, Goossens, 2005).

Zarówno przytoczone rezultaty licznych badań, jak i zadowalające parametry psychometryczne polskiej adaptacji metody ISI w jej dwóch wersjach: ISI3, w adaptacji A. Senejko, oraz ISI4, w adaptacji A. Senejko i E. Okręglickiej-Forysiak, pozwalają przyjąć Inwentarz Stylu Tożsamości ISI (Identity Style Inventory) w poczet rzetelnych narzędzi diagnozujących bardzo istotny wymiar osobowości: tożsamość „ja” wyrażoną w stylach, w jakich ludzie przetwarzają informacje bezpośrednio odnoszące się do „ja”.

PRZYPIS

¹ Klucz dla ISI4 zawiera wprawdzie 40 pozycji, nie 48, na skutek wstępnej selekcji itemów (dokonanej na podstawie badań sondażowych belgijskich i amerykańskich) i usunięcia z klucza tych najbardziej wątpliwych; Berzonsky sugerował jednak zostawienie 8 itemów usuniętych z klucza w zestawie inwentarza.

BIBLIOGRAFIA

- Adams G.R., Abraham K.G., Markstrom C.A. (2000), The Relations among Identity Development, Self-Consciousness, and Self-Focusing during Middle and Late Adolescence [w:] G. Adams (ed.), *Adolescent Development*, 72–76, Oxford, Malden: Blackwell Publishers.
- Archer S.L., Waterman A.S. (1983), Identity in Early Adolescence: A Developmental Perspective. *Journal of Early Adolescence*, v. 3, 3, 203–214.
- Berzonsky M.D. (1992), Identity Style and Coping Strategies. *Journal of Personality*, 60, 771–787.
- Berzonsky M.D. (1992a), *Identity Style Inventory (ISI3). Revised Version*. New York: Academic Press of the State University of New York at Cortland.
- Berzonsky M.D. (1994), Self Identity: The Relationship between Process and Content. *Journal of Research in Personality*, 28, 453–460.
- Berzonsky M. (2000), Theories of Adolescent Development [w:] G. Adams (red.), *Adolescent Development*, 11–28. Oxford, Malden: Blackwell Publishers Ltd.
- Berzonsky M.D. (2003), Identity Style and Well-Being: Does Commitment Matter? *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 3, 131–142.
- Berzonsky M.D. (2005), Identity Processing Style and Self-Definition: Effects of a Priming Manipulation, *Polish Psychological Bulletin*, v. 36, nr 3, 137–143.
- Berzonsky M.D. (2005a), Ego Identity: A Personal Standpoint in a Postmodern World, *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 5 (2), 125–136.
- Berzonsky M.D. (2008), Identity Formation: The Role of Identity Processing Style and Cognitive Processes, *Personality and Individual Differences*, 44, 643–653.
- Berzonsky M.D., Adams G.R. (1999), Reevaluating the Identity Status Paradigm: Still Useful after 35 Years. *Developmental Review*, 19, 557–590.
- Berzonsky M.D., Sullivan C. (1992), Social-Cognitive Aspects of Identity Style: Need for Cognition, Experiential Openness and Introspection. *Journal of Adolescent Research*, 7, 140–155.
- Dollinger S.M. (1995), Identity Styles and Five-Factor Model of Personality. *Journal of Research of Personality*, 29, 475–479.
- Duriez B., Soenens B., Beyers W. (2004), Religiosity, Personality and Identity Styles: An Integrative Study among Late Adolescents in Flanders (Belgium). *Journal of Personality*, 72, 877–910.
- Erikson E.H. (1968), *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton.
- Erikson E.H. (1974), A Healthy Personality for Every Child [w:] J.F. Rosenblith, W. Allinsmith, J.P. Williams (ed.), *The Causes of Behavior*, 289–299, Boston: Allyn and Bacon Inc.
- Erikson E.H. (1980), Elements of a Psychoanalytic Theory of Psychosocial Development [w:] S.I. Greenspan, G.H. Pollock (ed.), *The Course of Life*, 11–61, Maryland: Mental Heath Study Center.
- Marcia J.E. (1966), Development and Validation of Ego Identity Status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551–558.
- Marcia J.E. (1980), Identity in Adolescence [w:] J.J. Adelson (ed.). *Handbook of Adolescent Psychology*, 4, 159–187.
- Marcia J.E. (1999), Representational Thought in Ego Identity, Psychotherapy, and Psychosocial Developmental Theory [w:] I.E. Siegel (ed), *Development of Mental Representation: Theories and Application*, 391–441. Mahwah, New York: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Newman B.M., Newman P.R. (1999), *Development Through Life*. Belmont–Washington: ITP Company.
- Oleszkowicz A., Senejko A. (2011), Dorastanie [w:] J. Trempała (red.), *Rozwój psychiczny człowieka*, 258–285. Warszawa: PWN.
- Rattansi A., Phoenix A., (1997), Rethinking Youth Identities: Modernist and Postmodernist Frameworks, [w:] J. Bynner, L. Chisholm, A. Furlong (red.), *Youth, Citizenship and Social Change in a European Context*, 121–150, Aldershot, UK: Ashgate.
- Schwartz S.J., Mullis R.L., Waterman A.S., Dunham R.M. (2000), Ego Identity Status, Identity Style, and Personal Expressiveness: An Empirical Investigation of Three Convergent Constructs. *Journal of Adolescent Research*, v. 15, 4, 504–521.

- Soenens B., Berzonsky M., Vansteenkiste M., Beyers W., Goossens L. (2005), Identity Styles and Causality Orientation, In Search of the Motivational Underpinnings of the Identity Exploration Process. *European Journal of Personality*, 19, 427–442.
- Soenens B., Duriez B., Goossens L. (2005), Social-Psychological Profiles of Identities Styles: Attitudinal and Social-Cognitive Correlates in Late Adolescence. *Journal of Adolescence*, 28, 107–125.
- Van Hoof A. (1999), The Identity Status Approach: In Need of Fundamental Revision and Qualitative Change. *Developmental Review*, 19, 497–556.
- Waterman A.S. (1999), Identity, the Identity Statuses, and Identity Status Development: A Contemporary Statement. *Developmental Review*, 19, 591–621.